

MONTESSORİ YAKLAŞIMININ OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SOSYAL YAŞAM BECERİLERİNE ETKİSİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA

A CONCEPTUAL STUDY ON THE EFFECT OF THE MONTESSORI APPROACH TO THE SOCIAL LIFE SKILLS OF PRE-SCHOOL CHILDREN

Öğr. Gör. Nilay ÖLEKLİ

Uşak Üniversitesi, Ulubey Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü,
nilay.olekli@usak.edu.tr Uşak/Türkiye

ÖZ

Bu araştırmada Montessori yaklaşımının okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yaşam becerilerine etkisi literatür taraması yöntemi ile incelenmiştir. Pek çok kaynakta hayatın duyarlı yılları olarak tanımlanan okul öncesi dönemde çocukların yaşama uyum sağlamasında sosyal gelişim önemlidir ve sosyal becerilerin yeri oldukça büyüktür. Çocukların sosyal gelişimlerini desteklemek için geleneksel eğitim programlarına alternatif, çağdaş eğitim yaklaşımları ve programlar geliştirilmektedir. Günümüzde halen güncelliğini koruyan çocuk merkezli bu yaklaşımlardan birisi de Montessori yaklaşımıdır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, Montessori yaklaşımının özellikle karma yaş uygulaması ile çocukların farklılıklara saygı duymasını ve akranlarıyla işbirliğine fırsat vererek sosyal yaşam becerilerinin gelişmesini desteklediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi, Montessori Yaklaşımı, Sosyal Beceriler

ABSTRACT

In this study, the effect of the Montessori approach on the social skills of pre-school children was examined by literature review method. In preschool period which is defined as sensitive years of life in many sources, social development is important for children to adapt to life and the place of social skills is quite large. Contemporary educational approaches and programs are being developed to support children's social development alternative to traditional training programs. One of these child-centered approaches that are still maintain the updated today is the Montessori approach. When the studies are examined, it seems that the Montessori approach especially with mixed age practice, supports the development of social life skills by giving children the chance to respect differences and to cooperate with their peers

Key Words: Pre-School, Montessori Approach, Social Life Skills

1. GİRİŞ

Çocukların yaşama uyum sağlamasında sosyal gelişim önemlidir. Sosyalleşme, doğumdan başlayan ve ömür boyu devam eden, bireyin içinde yaşadığı toplumun normlarını, değerlerini öğrenerek o toplumun işlevsel ve uyumlu bir üyesi olma sürecidir. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde, sosyalleşme önemli bir faktördür. Çocukların sosyalleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesinde sosyal beceri ve yeterliliklerin kazanılması önemlidir. Küçük çocuklarda sosyal yeterlilik genel olarak akranlarla tatmin edici ve karşılıklı ilişkileri başlatma ve sürdürmeyi içerir. Sosyal ve duygusal gelişimin bir arada düşünüldüğü dikkate alınacak olursa sosyal beceriler; öz farkındalık, öz denetim, ilişkisel beceriler ve sorumlu karar alabilme olmak üzere beş temel grup altında toplanmaktadır (Yaşar, 2014,s.278).

Bireylerin yaşantıları boyunca karşılaşacağı sosyal çevrelerinde sergiledikleri tutum ve davranışların temeli erken çocukluk döneminde atılmaktadır. Çocuğun sosyal-duygusal gelişiminde sosyal becerilerin rolü büyüktür. Sosyal beceriler; kişiler arası iletişimi başlatabilme ve sürdürülebilme, problem durumlarında çözüm üretebilme, karar alabilme, kendini düzenleyebilme ve akranları ile sağlıklı ilişkileri gibi çevresindeki bireylerle olumlu iletişim ve etkileşimi başlatabilme ve sürdürmeye izin veren becerilerdir. Bu sosyal beceriler,

çocuklardaki gelişim sürecinde aile fertlerinin, okuldaki ve diğer sosyal ortamlardaki arkadaşları ve toplum içerisindeki ilişkilerden direkt veya dolaylı etkileşimi sonucunda kazanılır (Şahin, 2014,s.182).

Okul çağı çocuğunun iletişim aracı olarak dili kullanma, tebessüm etme, karşısındaki bireyle gözle kontakt kurabilme, etkin dinleme gibi temel iletişim becerilerini kazanmış olması beklenmektedir. Bunun yanı sıra takım çalışmaları için gruba entegre olarak, gruptaki diğer çocuklarla paylaşma ve yardımlaşma davranışlarını sergileyerek girişimci ve işbirlikçi özelliklere sahip olduğunu göstermesi gerekmektedir. Yapılan güncel araştırmalar; 6 yaşına kadar sosyal ve prososyal davranışların belirli bir seviyede kazanılmadığı takdirde çocukların tüm yaşamları süresince risk altında bulunma olasılığının yüksek olduğunu vurgulamaktadır (Koçyiğit ve Kayılı, 2008, s.511).

Sosyal becerilere ilişkin literatüre bakıldığında; sosyal tutumlarını etkileyen değişkenlerin olduğu görülmektedir. Bağlanma stili, akranları ile ilişki kurabilme ve arkadaş edime becerisi, cinsiyete ilişkin özellikler ve ebeveynlerin çocuklarıyla ile ilişkileri sosyal davranışlar ile ilişkilendirilen bu değişkenlerden sayılabilmektedir (Şahin, 2014, s.185).

Çocukların sosyal gelişimlerini destekleme geleneksel olarak akademik ve zihinsel gelişimin ardından okul öncesi programlarının en önemli hedeflerinden birisi olmuştur. Çocuklar okul öncesi kurumuna gitmeye başladıklarında kendilerini başka çocukların ve yetişkinlerin olduğu yeni ve karmaşık bir sosyal ortamın içinde bulurlar ve bu karmaşık sosyal durumlarla başa çıkmayı öğrenmeleri gerekir (Yaşar, 2014,s. 286).

Çocukların yaratılışlarında var olan temel duyguların kontrolünün sağlanması, olumlu duyguların gelişmesine katkıda bulunulması eğitimin amaçlarından biridir. Teknoloji çok hızlı gelişmesi ve sosyal yaşam alternatiflerinin artması, eğitimin ağırlıklı sorumluluğunu aileden alarak okullara yüklemektedir. Okulların özen göstermesi gereken noktalardan biri, eğitim ortamlarını kişiler arası ilişkilerin evrensel etik değerleri de içerecek şekilde sevgi-saygı, dürüst olma, güven sağlama-güven duyma ve işbirliği üzerine kurulmasını destekler şekilde düzenleyerek, etkin ve güvenilir bir öğrenme ortamının yaratılmasıdır (Kuşçu, Bozdaş ve Doğru 2014, s.309).

Çocukların erken dönemde sosyal yaşam becerilerini sağlıklı bir şekilde kazanması önemlidir. Okul öncesi eğitim kurumları ve bu kurumlarda uygulanan eğitim programları sosyal becerilerin gelişiminde etkin rol oynayan faktörlerdendir. Günümüzde pek çok alternatif eğitim yaklaşımı ve uygulamalarından bahsetmek mümkündür. Bu güncel yaklaşımlardan birisi de Montessori yöntemidir (Koçyiğit ve Kayılı, 2009,s.512).

Montessori yöntemi sosyal yaşam becerilerinin kazanılmasında etkili olabilecek alternatif programlardan biridir. Yaşamını sürdürdüğü toplumda sorumluluklarını fark eden ve yerine bir işi öz denetimle sonuçlandırabilen ve kendi hakkını kabul eden, getiren, başlattığı başkalarının haklarına saygılı gösteren bireyler var oldukça toplumsal yaşantı sağlanabilir. Erken çocukluktan itibaren Montessori eğitiminin alınması sonraki zamanlarda öz yeterliliği ileri düzeyde, başarılı bireyler ve huzurlu toplumların oluşmasına katkı sağlayacaktır (Kuşçu, Bozdaş ve Doğru 2014, s.309).

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Montessori Yaklaşımı ve Sosyal Beceri Kazanımı

Dr. Maria Montessori tarafından geliştirilen Montessori eğitim metodu çocukların öğrenme ilgileri doğrultusunda gelişiminin desteklenmesini, çocuklara özgürlük sunarak çocuğun kendisini keşfetmesini, öz denetimini geliştirmesini ve bağımsızlaşmasını sağlayan temel bir okul öncesi eğitim modelidir (Ulutaş ve Tutkun, 2014, s. 44).

Montessori'nin ileri sürdüğü düşüncelerden birisi de çocukların temel ihtiyaçlarından ve yaşadıkları sosyal deneyimlerden ortaya çıkarılarak sunulan amaçlı etkinliklerin çocukların bağımsız hareket etme becerilerini ve yaratıcılıklarını geliştirdiğidir. İçerisinde yaşadıkları sosyal çevrenin tüm özelliklerini taşıyan çocuklar için toplumsal özelliklerin eğitim ortamına taşınması gerekliliğinin üzerinde önemle duran Montessori, sınıfa taşınacak bu gerçekçi ortamın çocuğun kendi kendine öğrenmesini desteklediğini, başarılarını ve ilgilerini toplumun diğer fertleri ile paylaşmasına olanak sağladığını savunmaktadır (Montessori, 1966; Akt: Toran, 2013, s.147).

2.2.Montessori Yaklaşımında Karma Yaş Uygulaması

Montessori sınıflarının geleneksel anasınıflarından ayıran en önemli farklarından biri karma yaş grubu uygulamasıdır. Aynı sınıfın içerisinde üçlü yaş grupları yer alır. Bu durum Montessori yaklaşımı içerisinde çok önemsenen akran öğrenmesinin önemli unsurlarından biridir (Şahin, 2014.s, 96).

Montessori (1949), yerel yönetimler ve özel kurumların bünyesinde sağlanan erken çocukluk hizmetinin çocuğun sosyal yaşamından uzaklaştırılarak gündelik yaşantıdan kopardığını belirterek, okulun aile adar sosyal yaşama dahil olamamasını eleştirmektedir. Toplumsal yaşamdan yalıtılan okul ile ailesi arasında kalmanın çocukta çelişki yaşatacağını ve bu durumun sağlıklı sosyal gelişimi engelleyeceğini iddia etmektedir.

Genellikle Montessori anasınıfında öğrenciler 2,5 ile 6 yaşları arasındadır. Daha büyük çocuklar, daha küçük çocukların sosyal, duygusal ve akademik gelişimlerine yardım eder (Samur, 2014,s. 44).

Montessori; toplum içindeki insanların yaş, fiziksel özellikler ve toplumsal roller bakımından farklılıklar göstermesinden dolayı, sınıflarında karma yaş uygulamasını savunmaktadır. Çocuklarda öğrenmenin kendi toplulukları içinde etkin olarak gerçekleştirdiğini vurgulayarak bu duyarlı dönemde çocuklara gerçek bir sosyal yaşamın sunulmasının sosyal davranışların gelişmesindeki önemini belirtmektedir (Toran, 2013.s, 155).

Montessori sınıflarında; bireysel eğitim, küçük ve büyük grup etkinlikleri şeklinde öğrenme ortamları sunulmaktadır. Büyük grup eğitiminde uzun zaman periyotlarında zaman geçirmesi için serbest bırakılan çocuklar düzenli olarak birbirleri ile etkileşimde bulunurlar ve çalışmalarını birbirleriyle paylaşırlar, birbirlerinin etkinliklerini izlerler, akranlarına, materyali inceleme ve araştırmaları için öneride bulunarak, yardım teklif ederler. Atıştırmalıklarını paylaşarak sohbet ederler (Rambusch, 1962; Akt: Torrence ve Mc Nichols, 2005, s. 374).

Birçok etkinliğin zihinde bireysel öğrenmelerin gerçekleşmesine dönük tasarlanmış olmasına rağmen, dil etkinliği gibi diğer pek çoğu özellikle iki ya da daha fazla çocuğun katılımına yönelik tasarlanmıştır. Çocukların üç farklı yaş grubuna göre gruplandırılması, sosyal yaşam becerilerini oldukça desteklemektedir. Daha büyük yaş grubundaki çocuklar, küçük çocukları cesaretlendirme konusunda destekleyerek etkili bir lider ve rol model olurlar.

Öğretmen, çocuklar için sosyal problemler ortaya atıp çocukların ilgilerini uyandırarak çeşitli çözüm önerileri sunmalarını teşvik edip, esnek düşünme becerilerinin gelişmesini destekler. Bu problemler aracılığıyla öğretmenden ve akranlarından bilgi edinimi sağlanır. Çocukların çözdükleri problemler ilgileri doğrultusunda ve özgün içerikte olmalıdır (Warner ve Sower, 2006, s. 58).

Çocuklar arkadaşlarını geniş fırsat çeşitliliği içinden seçmekte özgürdürler ve başkalarının kendilerinden farklı özelliklerini araştırır ve keşfederler. Başkalarıyla işbirliği ve saygı Montessori sınıf yaşamında faydalı bir konsepttir (Torrence ve Mc Nichols, 2005,s. 374).

Çocuğun öğrenme isteği üzerine kurulmuş olan Montessori sisteminde basit, küçük, hata kontrolü olan, materyaller ve öğretmen tarafından eğitim ortamına dahil edilen her türlü materyal kullanılabilir. Çocuklara sunulan bu materyaller aracılığıyla çocuğun kendi kendine ve arkadaşları ile birlikte öğrenmesine fırsat verilir, kendi seçimlerini özgürce ve bağımsız olarak yapabilir, sınıf kurallarına uyma, hatta bu kurallara uymaları konusunda arkadaşlarını uyarma bilincine ulaşır. Çocuklar çalışacakları materyalleri, projeleri, mekanı, projeleri için gerekli süreyi ve kiminle çalışacaklarını özgürlüğüne seçme hakkına sahiptir. Huzur ikliminin sağlandığı bu öğrenme ortamında çocuklarda kişisel disiplin gelişir. Montessori sınıflarında her materyalden yalnızca birer tane bulunmaktadır. Böylece çocuk herhangi bir materyal ile çalışmak istediğinde seçtiği materyali kullanmakta olan diğer arkadaşının işini bitirmesini beklemesi gerekecektir. Bu durum çocukta günlük yaşamda olduğu gibi başkalarının haklarına saygı duyma bilincinin kazanılmasını desteklemiş olacaktır (Kuşçu, Bozdaş ve Doğru, 2014, s. 310).

2.3.Montessori Yaklaşımına Yönelik Eleştiri-Tartışma

Montessori metoduna yönelik pek çok eleştiri yapılmıştır. Yapılan eleştirilerin başında, bu yaklaşımın küçük grup çalışmalarına çok fazla odaklandığıdır. Küçük grup çalışmaları sırasında çocukların yeterince etkileşim içerisinde bulunamamasından dolayı sosyal becerilerini geliştirmekte gecikmelere sebep olduğuna inanılmaktadır (Hainstock, 1986, Akt: Samur, 2014).

Montessori, çocukların bağımsız çalışabilen, kendi kendini yönetebilen çocuklar olmasını hedeflerken, programdaki çocukların gruplar içerisinde birbirleriyle etkileşimde bulunmadıkları ve öğretmenin yönlendirmelerini en uygun şekilde takip ettikleri yönünde eleştiriler ileri sürülmektedir (Wortham, 2006, s.58).

Montessori metodununun bireysel ve küçük grup çalışmasına odaklandığı doğrudur ancak karışık yaş grupları ve grup çalışmalarıyla çocuklar yoğun bir etkileşim içindedir (Samur, 2014,s. 33).

Metodun sosyal becerilerin üzerine etkilerini daha iyi anlayabilmek için yapılan çalışmaların incelenmesi bu konuda fikir edinilmesini sağlayacaktır. Bu konu üzerine yurt içinde yapılan araştırmalardan biri Koçyiğit ve arkadaşları tarafından 2009 yılında Konya'daki anaokullarında yapılan Montessori yöntemi ve MEB programı ile eğitim alan çocuklarının sosyal becerilerinin karşılaştırılmasıdır. Çalışma sonuçlarına bakıldığında Montessori yöntemi ile eğitim alan anaokulu öğrencilerinin, "sosyal işbirliği", "sosyal etkileşim" ve "sosyal bağımsızlık" alt boyut puanları bakımından MEB programına göre eğitim alan anasınıfı öğrencilerinden daha yüksek puanlar aldıkları ortaya çıkmıştır.

Kayılı ve Arı (2011), ilköğretime hazır bulunuşluk düzeyinde Montessori yaklaşımına dayalı eğitimin etkisinin incelendiği çalışmalarında Montessori programı ve MEB programı ile eğitim alan okul öncesi çocuklarını karşılaştırmışlar, okul olgunluğu, sosyal uyum becerisi ve odaklanma puanlarında Montessori eğitimi alan çocukların normal müfredat ile eğitim alan çocuklara nispeten daha yüksek puanlar aldıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Eratay (2011), özel gereksinimli olan ve normal gelişim gösteren çocukların bilişsel ve sosyal uyum becerilerinin gelişmesinde Montessori eğitiminin etkisini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda Montessori eğitimi alan her iki grubun da Montessori eğitimi almadan önceki puanlarından daha yüksek puan aldıkları görülmüş ve bu yaklaşımın çocuklar üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir.

Toran (2011), çocuklardaki kavram öğrenme, sosyal beceri ve ince motor becerilerinin gelişmesinde Montessori eğitiminin etkisini araştırmıştır. Yapılan deneysel çalışmada öğrenme, sosyal beceri ve ince motor becerilerinin gelişmesinde etkisinin olduğunu ifade etmiştir.

Kuşçu, Bozdaş ve Yıldırım'ın 2014 yılında Ankara'da yaptıkları araştırmada çocuklardaki sorumluluk alma, sırasını bekleme ve başladığı işi bitirme becerisinin kazanılmasında Montessori eğitiminin etkisi değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre Montessori eğitimi alan çocukların sırasını bekleme, sorumluluk alma ve başladığı işi bitirme davranışlarını göstermede diğer çocuklara göre, daha ileri düzeyde oldukları görülmüştür.

Keçecioğlu'nun 2015'te yaptığı çalışmada 5 yaş çocuklarında kendini ifade etme, özdenetim ve sosyal becerilerin gelişmesinde MEB okul öncesi eğitim programı ile Montessori eğitiminin etkisi incelenmiş ve anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın diğer bir bulgusu ise, çocuklarda iletişim becerileri alt boyutunda MEB okul öncesi eğitim programına uygun eğitim alan çocuklardaki iletişim becerileri puanlarının Montessori eğitimi alan çocukların puanlarından daha yüksek olduğunu göstermektedir. .

Yurt dışında yapılan çalışmalardan Lillard'ın 2012 yılında yaptığı çalışmanın bulguları ülkemizde yapılan araştırmalardaki bulgularla denklik göstermektedir. Lillard (2012), Amerika'daki geleneksel okul öncesi eğitim programı, Montessori eğitimi ile bütünleştirilmiş programlar ile tam zamanlı Montessori Eğitim programı olmak üzere üç farklı programı karşılaştırdığı çalışmada, çocuklardaki sosyal uyum becerileri ve akademik başarı düzeyleri üzerinde üç farklı programın etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda okuma, matematik, dil ve sosyal problem çözme becerileri bakımından tam zamanlı Montessori eğitimi alan çocukların diğer iki programa göre eğitim alan çocuklardan daha başarılı oldukları görülmüştür (Keçecioğlu, 2015, s.31).

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Değişik yaş gruplarındaki çocukların birlikte olmaları onların toplumsal gelişmelerini destekleyici bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bütün Montessori sınıflarında her materyalden sadece birer adet olması ve çocuğun özgürce seçim yaparak tercih ettiği materyali kullanmak istediğinde, o materyal ile çalışan arkadaşının çalışmasını bitirinceye kadar beklemesi gerektiğini ve materyali kullanabilmek için arkadaşından izin alması gerekliliği çocukta diğer arkadaşlarının haklarını koruması ve başkalarının özgürlüklerine saygı göstermesi gerektiği bilincini geliştirir. Çocuğa sunulan bu ortamın da çocuğun sosyal uyum becerilerinin gelişmesini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Montessori yöntemini inceleyen araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar da bu durumu destekler niteliktedir.

Bu bilgilerden hareketle;

- ✓ Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programların içerisinde, Montessori yönteminin belli boyutları eklenerek eklektik olan mevcut program zenginleştirilebilir.
- ✓ Okul öncesi öğretmenlerine verilecek hizmet içi eğitim, seminer ve konferanslarla Montessori eğitimi tanıtılarak, yaklaşım konusunda bilgilendirilebilir.
- ✓ Montessori yaklaşımının diğer alanlara etkisi incelenebilir,

- ✓ Montessori yaklaşımı dışındaki farklı yaklaşımların, sosyal gelişim ve sosyal becerinin kazanılması üzerindeki etkilerinin incelendiği araştırmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

- Eratay, E. (2011). Montessori yönteminin etkililiği. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1 (1), 11-19.
- Glenn, C. M. (2003). The Longitudinal assessment study (LAS): Eighteen Year Follow-Up. Final Report. ED478792.
- Hainstock, E.G. (1986). The essential Montessori, A Plume Book: New York.
- Kayılı, G. ve Arı, R. (2011). Montessori yönteminin anaokulu çocuklarının ilköğretime hazır bulunuşluklarına etkisinin incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11(4), 2091-2109.
- Keçecioglu, Ö. (2015). MEB okul öncesi eğitim programı ve Montessori yaklaşımına göre eğitim alan beş yaş çocuklarının sosyal becerilerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koçyiğit, S. ve Kayılı, G. (2009). Montessori eğitimi alan ve almayan anaokulu öğrencilerinin sosyal becerilerinin karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20, 511-516.
- Kuşçu, Ö. ve Bozdaş, Y. (2014). Montessori eğitiminin çocuklarda sorumluluk alma, sırasını bekleme, başladığı işi bitirme becerisine etkisinin değerlendirilmesi. Değerler Eğitimi Dergisi, 27, 307-322.
- Montessori, M. (1949). The Absorbent Mind, Aydar: The Theosophical Publishing House.
- Montessori, M. (1966). The Discovery of the child. 4. Edition, Aydar: Kalakshetra Publication.
- Rambusch, N.M. (1962). Learning how to Learn. Helicon: Baltimore.
- Samur, A. (2014). Maria Montessori'nin hayatı, Montessori yönteminin tarihsel gelişimi ve ilkeleri. E. Çakıroğlu Wilbrandt (Ed.), Okul Öncesi Eğitimde Montessori Yaklaşımı. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şahin, D. (2014). Erken Çocukluk Dönemine Yönelik Temel Eğitim Programları ve Yaklaşımlar. H.İ. Diken(Ed.), Erken Çocukluk Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi,
- Şahin, S. (2014). 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişim Özellikleri: Fiziksel ve Sosyal-Duygusal Gelişim. H.İ. Diken(Ed.), Erken Çocukluk Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Tepeli, K. ve Yılmaz, E. (2012). Üç farklı programa göre eğitim alan okul öncesi çocukların sosyal kural algılarının incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28, 197-207.
- Toran, M. (2011). Montessori yönteminin çocukların kavram edinimi, sosyal uyumları ve küçük kas motor becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Toran, M. (2013). Montessori eğitim yöntemi. Z.F. Temel(Ed), Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar. Ankara: Vize Yayıncılık,
- Torrence, M. Ve Mc Nicholas, J.C. (2005). Montessori education today. J.L. Roopnarine ve J.E. Johnson(Ed.), Approaches to early childhood education. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Ulutaş, İ. ve Tutkun, C. (2014).Montessori eğitim yöntemi ve uygulama örnekleri. F. Temel(Ed.), Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 7. Ankara: Hedef Yayıncılık,
- Warner, L. ve Sower, J. (2006). Educating Young Children. New Jersey: Pearson.
- Williams, M. (1996). Plato, Piaget and Montessori: A study of development theories, unpublished dissertation thesis, Baylor Universty, Texas.
- Wortham, S.C. (2006). Early Childhood Curriculum. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Yaşar, M. (2014). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişim. F. Turan, A.İ. Yükselen (Ed.), Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 1. Ankara: Hedef Yayıncılık.